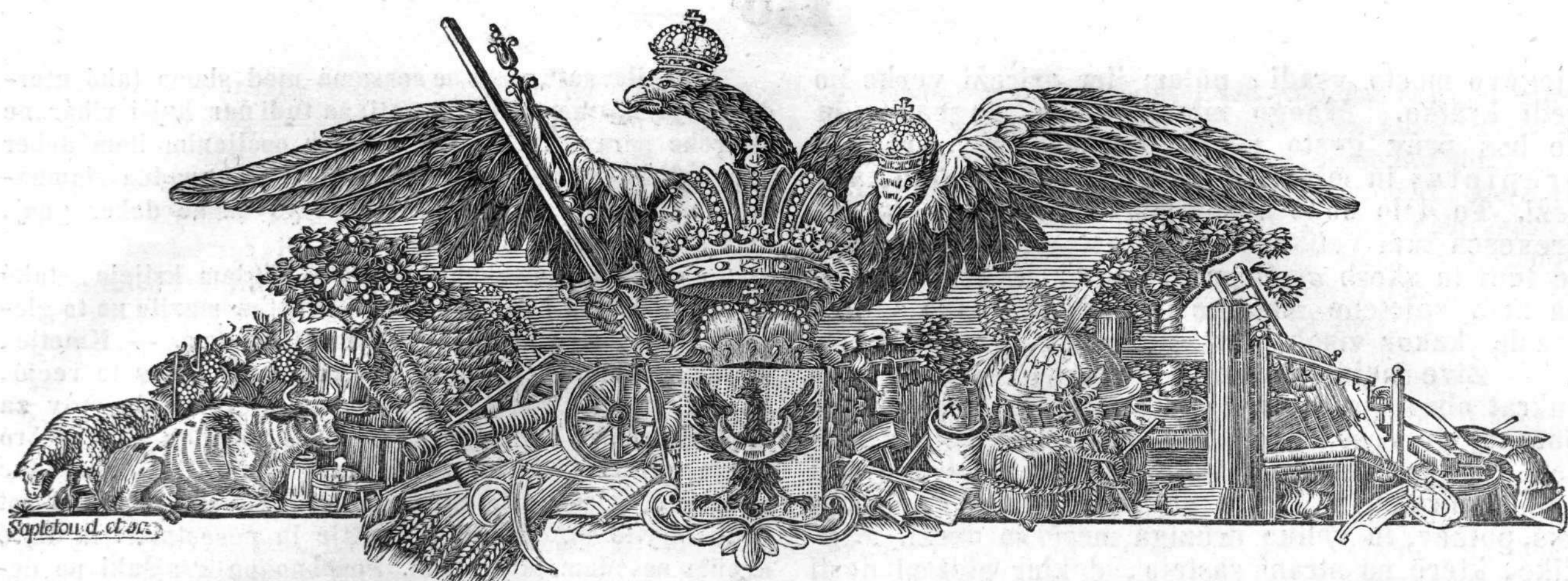




Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj V.

V sredo 22. kimovca 1847.

List 38.

Alenka.

(Romanca.)

Zakaj gor na hribcu, kjer vetrice pihljá,
In bister studenic spod skale vervrá,
Pod lipo košato Alenka stoji,
In v dol vse objokane vpira oči?

Po dolu je cesta, po cesti je roj
Junakov nad Turka v kervavi šel boj;
Med rojem je tudi nje mož bil — vojšak,
De rasti njegovi se čudil je vsak.

Še jutro poslednje jemáje slovó
Je rekel, de nikdar nezvest ji ne bo;
Je rekel: Ne jokaj! berž ko se mirú
Napočil bo dan, se bom vernil domú.

Se dan je napočil, in úkanja šum
Iz vojske gredočih razlega se trum;
Noben pa, karkoli jih pride, ne vé
Povedati reví, kje mož de je njé.

Zató gor na hribcu, kjer vetrice pihljá,
In bister studenic spod skale vervrá,
Pod lipo košato Alenka stoji,
In v dol vse objokane vpira oči.

—č.

Še nekaj od plotov.

Dobra reč se mora večkrat ponoviti.

Plotove delajo naši kmetiški gospodarji večidel iz krajnikov (mužljarjev), ali iz dilj, ali iz hoste in družih reči, ktere pa kmalo istrohné; torej morajo plotovi tudi večkrat iz noviga narejeni in pa vsako leto popravljeni biti. Če premislimo, koliko to dela da, koliko denarnih dohodkov odnese, kér bi krajnike, dilje, i. t. d. lahko gotovo prodali, in de morajo dostikrat clo gotove denarce delavcam za popravljanje starih in za delanje novih plotov izdati, in de se zavolj slabo zavarvanih mejá clo dolge pravde, hude jeze in sovražtva med sosedi in soseskami začnejo, če živina v polje ali travnike vhaja, bo resnično marsikter hvaležin, če še enkrat povémo, kakó se namreč nar terdniši in nar obstojniši plotovi delajo.

De živa ograja nar delj terpi, nihče ne dvomi (od zida tukej ne govorimo;) kakó in iz kogá jo narediti, de bo malo dela in malo troškov potrebovala, in vender práv terdna postala, bomo kmalo

povedali. — Nekteri kmetijski gospodarji delajo plotove iz smrek, kér pa pregoste nerade rastejo, redke pa spet slab plot storé, ne veljajo veliko za to rabo.

Drugi žive meje redé iz češminja, robidja in černiga ternja; té pa prerade mladike is korenin poganjajo, veliko dela dajo, zatorej spet ne veljajo. — Nar boljši plot pa, kateri verte, polje, travnike in kar si bodi pred ljudmi in živino obvarje, dolgo terpi, in malo skerbí potrebuje, je iz béliiga gloga (beliga ternja), kteriga tudi medvedove hrušice imenujejo; tak plot se takóle naredí:

V jeseni, ko glog dozori, v naših južnoslovenskih deželah že mesca kozoperska, nabéri rudečih, debelih hrušic, in jih na eno serdo ali kraj njive vsejaj. Njiva ne sme pa novo gnojena, tudi ne preveč zagnojena biti, kér bi drevesca potlej, v slabši zemljo presajene, pešale, ali clo ne rasle; pa tudi preveč pusta naj ne bo. Če si hrušice kmalo, ko so bile nabrane, vsejal, bodo, če ne pervo, drugo leto pa gotovo se ozelenile. Dokler so drevesca na njivi, ni družiga dela z njimi, kakor de boš varval, de jim plevél ne bo preveč škodoval, ali jih clo zatopil, to je: opleti jih boš mogel enkrat, ali dvakrat pervo léto. Tisto jesen pa, ko so se pomladi glogove jagode ozelenile, skopaj tam, kamor jih misliš posaditi, globoko, in takó dolgo jamo, kakor dolg plot misliš iz gloga zasaditi. Če si tako jamo ali graben v jeseni skopal, de se je zemlja zimske moče in rodovitnosti práv napila, pomladi, kakor hitro se hudiga mraza ni več bati, drevesca presádi. Če se drevesca niso pred kréšam ozelenile, jih pervo pomlad po nobeni ceni ne smeš presaditi, ampak še le drugo. Za tó delo si zbéri deževno, ali vsaj oblačno in tiho vreme, de se ne bodo koreninice preveč posušile; če boš pa v deževji presajal, se bodo gotovo vse drevesca prijele. Per presajanji koreninice obreži, in drevesca dobro pol pedi eno od družiga postavi; če je suha pèrst, jim je dobro tudi perliti.

Prihodnjo pomlad poglej, če so se vse drevesca prijele; kjer kteriga manjka, družiga na

njegovo mesto vsadi, potem jim prireži verhe po pedi kratko. Mnogo mladik bodo pognale, in de boš prav gosto ograjo zaredil, jih križem prepletaj in mladike, ktere kviško rastejo, poréži. To delo bodo otróci prav radi delali, in kër drevesca tudi veliko hitrejši rastejo, če so opléte, se tudi ta skerb otrókam prepusti. Kakor hitro so na križ spletene mladike in odrasliki takó visóko zrastle, kakor visok plot želiš imeti, jih prireži.

Žive meje iz beliga gloga se vsako leto enkrat obrežejo, in sicer o kresu. Posebno gladko obrezuj drevesca per tleh tam, kjer vejice sasebi rastejo, de se ne bodo ne listje ne druge reči zad nabirale, v kterih se kače (zmije), mnogo miš, polžev, in veliko družiga merčesa derži. Mladike, ktere na strani rastejo, dokler plot ni dosti gost, prepletaj, ktere pa na verhu kviško rastejo, prirezuj. Takó bo plot v štirih do šestih let takó gost in terdin, de ga ne bodo ne ljudjé, ne živina prederli.

Per vsim tem bo pa vender marsikter goder-njal, in se stare, čeravno slabe navade deržal; tega vprašamo: kateri plot je terdniši in obstojniši; tak, kakoršniga ti delaš, ali tak, kakoršniga mi priporočamo? — kateri da več dela, in za kteriga boš nar menj denarjev izdal? —

Če v jeseni otroke pošlješ, de glogovih hrušic natresejo, ktere potlej gredé, ko za žito orješ, na eno serdo vseješ, in drugo poletje otrokam enkrat ali dvakrat veliš, jih opléti, resnično še nisi veliko ž njimi opraviti imel. — Če pa po tem, ko bo čas prišel stare plotove popravljati, motiko ali rovnico seboj vzameš, in dolgo jamo skoplješ, (če ti je to delo v jeseni pretežko stalo, kar je pa vender veliko bolji), in kak deževen dan drevesca presadiš, tudi sam ne boš vedil, kdaj de si jih presadil; posebno, kër ni treba vsih eno pomlad presaditi, ampak, če imaš veliko plota delati, si to opravilo rajši zversti, de si boš vsako leto nekaj žive ograje zaredil. Če še prihodnjo pomlad verhe prirežeš, in če se kako drevesce morebiti prijelo ni, drugo na njegovo mesto vsadiš, te tudi ne bo dôsti zamudilo. Vse drugo delo bodo pa tvoji otróci lahko opravili, in sicer z velikim veseljem, in boljši, kakor ti sam, če jim boš kak kos pogache, kak krajcar, ali kako drugo malinkost obljubil. Zdaj ti ne ostane družiga, kakor drevesca po dvakrat per tleh, in vsako leto enkrat po verhu in po stranéh obrezati. Ali mar zamoreš terdniši ograjo v krajšim času z manjšim trudam in brez vsih troškov zarediti? Sercé se ti bo smejalo, kolikorkrat jo bodeš vidil in premislil, koliko lét bo terpela, kakó dôbro bo ljudi in živino odganjala, in kakó zvesto si za svoje in sosedovo premoženje skerbel!

—š.

Kakó pohištva v mestih in po kmetih ognja varovati.

(Dalje.)

De so slamnate strehe bolj ognja varne, svetje gosp. Angermajer jih z osoljenim ilam namazati. Za en štirjak (Quadrat-Klafter) strehe je treba pol mer-nika suhiga ila in pa poltretji funt kuhinske soli. Prav suh il se drobno stolče in v pripravno posodo dene, kamor se le toliko v vodi raztopljene soli perlije, de postane il kakor testó. Ta ilovnata zmes se potem en palec na debelo na slamnato streho namaže, in s gladkim lesenim loparjem takó dolgo gori in doli v slamo pritiska, de se il takó globoko vžéne, de se spet slama izpod ila prikaže.

Ta ilovnata zmes se scasama med slamo takó uter-di, de je ne more dež izprati, pa tudi nar hujši vihar ne s strehe spraviti. Streha, takó z osoljenim ilam dober kup ogleštana, trikrat del terpi, kot navadna slamnata, in kadar ni za strešno rabo več, da še dober gnoj, zató kër je dobro osoljena.

Kakor pri strehah, ki jih s céglam krijejo, takó se mora tudi pri imenovanim ilovnatim mazilu na to gledati, de je strešje (cimper) dovelj močno. — Kmetje, ki imate slamnate strehe, verjemite mi, de s to rečjó, ki sim jo vam tukej svetoval, in ktera se da prav za majhne denarje napraviti, boste svoje pohištva prav dobro ognja obvarovali! Kër se pa mali kmetič le težko kake nove reči poprime in brez premislika vedno le staro pot hodi, storite tó, vi brihtni kmetje in posestniki! in dajte svojim sosedam lep izgled. Posebno pa grajšaki po deželi bi zamógli v novih napravah svoji okolici prvi izgled biti.

Nobene reči, ki je galúna dobro nasitena, se oginj ne prime. Prav bi tedej bilo, ko bi vsaka soseska v sili ognja tako obleko imela, ki je iz debeliga suk-nja napravljena, v galúnovi vodi namočena in potem dobro posušena bila. V ta namén se raztopí galún, potašelj in mjilo (žajfa) v vodi. 100 lotov galúna raztopiti, se potrebuje 75 lotov vrele vode, merzle pa 2000 lotov. — Imenovana obleka bi imela takó napravljena biti, de čez glavo in obraz z luknjami za oči in usta, in čez noge in roke seže; za roke naj se iz enaciga suknja rokavice napravijo. Človek, takó oblečen, zamore goreče reči z rokama prijeti in marsikako reč iz ognja oteti.

(Dalje sledí.)

Zvezdoslovje.

(Dalje.)

14. §. Stavne zvezde.

Vse zvezde, ki se okoli našiga sonca verté, so le od njega razsvetljene, tedej madlo svetle, se premikva-jo, se dajo viditi v vsacim času na drugim kraji neba, z okrepčanimi očmi kot okrogle plošice, ali kot krogle, večí ali manji od lune, kakor jo vidimo s prostimi očmi. Kër je pa družih zvezd v globocim nebu, ako jih tudi s teleškópi, ki so po 20 do 40 čevljev dolgi, gledajo, clo nič večí ne vidijo, kot mi s prostimi očmi, je to spričik njih nezapopadljive daljave; — tudi jih vidijo vselej na enacim mestu v priméri ene proti drugi, torej jim pravijo: stavne zvezde ali stavnice, to je, nepremikavne zvezde (Fixsterne); takó, postavimo, vsih 7 zvezd veliciga ali maliga vozá so vidili pred 4000 léti na enacih mestih neba, kakor dan današnji; ravno takó vse druge stavne zvezde. Nobena téh se ni še potočila. — — —

Hindostáni, v jutrovih Indijah, so v časih, v kterih so bili Kaldejci, Babilonci, Egipčani in vsi drugi narodi na zemlji še v tamni divjoti in nevednosti zakopáni, vedno na zvezde pazili; od njih je šlo posvetno izobraženje pa prav počasi na druge ljudstva; — — — oni so prvi preksončne — zemeljne póti — 12 kúpov zvezd odločili, vsacimu kupu posebno imé kake živali ali druge posvetne reči dali. Takó je bilo odločenih téh takó imenovanih dvanajsterih nebeških znamenj, ki so še do današnjiga dné svoje iména obderžale, pod kteriga slehernim je pa po več zvezd zapopadenih. Sčasama so stári učeni, pa tudi učeni poslednjih časov — kar je bilo stárim še ostalo — vse druge zvezde na severnim nebu v take kupe ali trume odločili, in jim posebne iména dali.

De bi se učeni pri stavnih zvezdah lože med seboj zastopili, so dali dalje vsaki zvezdi ene podobe ali kúpa še svoje posebno imé, takó — damo pa le za